

էլ որոշ չափով սովի է դատապարտուած իւր կեանքում Աստուծոյ արդարութեան բացակայութեամբ և մի միայն Աստուծոյ տաճարները չեն կարող յազեցնել նրա սովը. նա կը պահանջի համարձակ, բաց, քրիստոնէական և մարտիրոսական ձայնը աստուածային արդարութեան և Աստուծոյ ճշմարտութեան մասին Նւ եթէ այդ ձայնը նա կըսի թէկուզ իւր գործարանի եկեղեցուց դուրսը, նա կըզնայ նրա ետեւից, նա կըցնի՝ թէկուզ օտար տաճարները, իրեն սեփական կը դարձնի նրանց և կը զնայ այդպէս գոչող հովուի ետեւից, նրան կըյարգի, նրան կը միանայ, նրան կը դարձնի իրեն հովիւ և առաջնորդ

Հարք և եղբայրք. գոչում է հեղինակը. — մենք երանի ենք տալիս հին Ռուսաստանին, որ այնքան անձնուրաց հովիւներ ունէր. յիշենք նրանց անուններն և գործը և այդ կլինի ներկայ ախուր դէպքերն հասկանալու և պարզելու առաջին քայլը:

Ճշտապահութեան և զգուշութեան վերաբերեալ այնքան բան կայ մեր կեանքում, այնպէս է զդուեցրել այդ բանը բոլորին, որ եթէ այսուհետեւ էլ այդպէս շարունակուի, մենք բոլորովին միայնակ կը մնանք. հօտի մի մասը կը դիմի աղանդաւորութեան, իսկ միւսը ոօցիալական կուսակցութիւններէ: «Տխուր դէպքերը» Աստուծոյ մեղ ուղղուած ահեղ կոշ են: Դա Քրիստոսի ձայնն է. — «Ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է արքայութիւն Աստուծոյ» (Աւետարանի ընթերցուած յունվարի 9 ին. դարմանալի զուգարհպութիւն և յիշատակ Փիլիպպոս ճգնաւորի):

— Արդեօք նոյն ճշտապահութեան և զգուշութեան արդիւնք չէ և մեր կողմից գրուանի տակ թագցրած ճրագը, որի լոյսը մեր ժողովուրդը շատ քիչ դէպքերումն է մեր միջոցով և աջակցութեամբ տեսնում և ունենալով միևնոյն վերքեր և կարիքներ, ինչ որ ռուս գիւղացին, շփոթուած հոգով և վրդովուած ուրիշ տեղ է դանում իւր հոգեկան ծարաւն յազեցնելու աղբիւրը:

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ինչպէս Արարատի ընթերցողներին յայտնի է Ֆրանսիական Առաջին միևնոյն կամքը, որ յայտնի էր կաթոլիկ հոգևորականութեան հիմնարկութիւններէ դէմ մղած կատաղի կռուով, հրաժարական տուեց նախարարութիւնից և նրա տեղն անցաւ Պուաշիէն, որը այդ խնդրում հեանող է Կոմբի քաղաքականութեան:

Թեան: Յայտնի Պետրով քահանան «Русское Слово» թերթի № 23 և 24-ում աշխատում է պարզաբանել պետութեան և եկեղեցու մէջ այգպիսի երևոյթիւների պատճառը և մի պատմական—հոգեբանական ակնարկ է ձգում այդ երևոյթի վրայ: Հեղինակը գտնում է, որ իսկապէս կռիւը մղւում է ոչ թէ եկեղեցու, այլ հոգեւորականութեան դէմ, կամ աւելի ուղիղն ասած, հոգեւորականութեան կողմից իւր իրաւունքներն ու արածնութիւններն ի չարը գործ դնելու դէմ: Հէնց առաքեալներից յետոյ այդ զեղծումները սկսան անել ու լիանալ: Առաքեալներն երբէք իրենց հօտի վրայ տիրանալու և իշխելու ձգտումն ու ոգին չեն ունեցել: Յայտնի կանոնիկոս սեռույցապէս Զաօղերսկին ասում է, որ առաքեալներն երբէք հաւատացեալներից գաղտնի չեն գործել, այլ ընդհակառակն, նրանք հաւատացողների առաջ միշտ բաց էին անում իրենց ծրագիրներն ու դիտարոցութիւնները և իրագործում՝ նրանց հետ խորհրդակցելով և նրանց անհրաժեշտութեամբ: Հետեւեալ ժամանակների հոգեւորականութիւնը չափազանց յափշտակուեց եկեղեցու ինքն բոս ինքեան շատ պարզ և հասկանալի բարոյական իշխանութեան գաղափարով, բայց այդ գաղափարը նու ըմբռնեց խիստ հակաաւետարանական ձևով, հոգեւորին խիստ հակառակ և մարմնացրեց արտաքին և բանի կերպով ժողովրդին ստրկացնելու մէջ, նոյն իսկ կայսրներին և թագաւորների ստորացնելու, ռաի տակ տալով հաւատացողների ազատութիւնն ու խլիզմը ինկվիզիցիայի խարոյկների վրայ: Երբ վերածնութեան և րեֆորմացիայի (բարեփոխութեան) ժամանակ դարերի ընթացքում ճնշուած ու խեղճացրած ազգերը վերջապէս ճանաչեցին իրենց մարդկային իրաւունքները, նրանք զգուանքով ու զայրութով թօթափեցին իրենցից միջնադարեան հոգեւորականութեան լուծը և իրենց հոգու խորքում միշտ կասկածանքով էին վերաբերում հոգեւորականներին ցանկութեանց անկեղծութեան և օգտակարութեան:

Հոգեւորականութիւնը, որ չէր կարողացել նուաճել աշխարհը միակ պատուարեր և նրան վայել հոգեւոր յարգանքի ճանապարհով, իւր առաջին սնանկութիւնից յետոյ դարձեալ աշխատեց գտնել որ և է արտաքին ոյժեր և միջոցներ, որպէս զի պահպանել կարողանար աշխարհականների վրայ իւր ունեցած տիրապետութեան մնացորդները: Նա օգնութեան համար գիմեց պետական ոյժի, այսինքն սաստկացրեց իւր հակաաւետարանական հոգով աշխարհականների վրայ իշխելու տենչանաց մեղքը, որն իւր թէ հարկաւոր էր նրան, բայց հէնց այդ պատ-

ճառով կոչըրեց իւր անդրանկութեան իրաւունքը և փոխեց
այն ոտպէ սպասի հետ:

Նոր քայլը շղթայում էր հէնց եկեղեցուն, արժէքից զրկում
ներան, զրկում ներքին ազատութիւնից, ստորացնում հոգեւոր
ուղեցոյց և մարդկանց առաջնորդ լինելու նրա բարձր նշանա-
կութիւնը և վաթաթում նրա վրին ծառայական կամ աւելի
ճիշտն ասած՝ ոստիկանական դերը պետութեան մէջ: Պետու-
թեան համար եկեղեցու այդ ստորադրեալ վիճակը աւելի քան
ցանկալի էր: Այդ հանգամանքը զգալի կերպով մեծացնում էր
նրա ոյժերը, որի պատճառով էլ պետական բաղմաթիւ գործիչ-
ներ՝ ոչնչի չը հաւատալով հանդերձ՝ միշտ պաշտպան և հովա-
նաւոր են եղել կրօնի: Նրանք կրօնի վրայ նայել են ոստիկա-
նական տեսակէտից՝ որպէս խիստ օժանդակ, զոպող և պահպա-
նող ոյժի վրայ: Այն ի՛նչ, եկեղեցին իւր արքայական շաւիղն
ունի և նա առանց իւր արժանիքը ստորացնելու, չի կարող
այս կամ այն երկրի այս կամ այն ժամանակի պետական կա-
րիքներով ղեկավարուել և նրանց յարմարուել: Նա պէտք է
թափանցի և տեսնի բոլորը, բոլորի համար ցաւի, բոլորը լու-
սաբանի և ոչ մի բանի համար ոչնչում չը դիջանի: Եկեղեցին
պարտաւոր է արթնացնել պետական ոյժերը և ուղղել նրանց
Աստուծուն ծառայելու, բայց երբէք և ոչ մի դէպքում չըպէտք
է ծառայի: Եկեղեցին պետութեան ծառայելու դատապարտելը
նրա զուտ աշխարհական և մարդկային խնդիրներում՝ սրբա-
պղծութիւն է, ծանր և մահացու մեղք է նրանց համար, որոնք
այդ անում են: Ձանաղան ժամանակներէ կղերականները կար-
ծէք մոռանում էին Փրկչի խօսքերը. «և դուռնք դժողխոց զնա
(զեկեղեցի) մի յաղթահարեսցին. և վախենալով պատահական
փոթորիկներից ու դժուարութիւններից, դիմում էին պետական
արտաքին պաշտպանութեան: Խնդրում էին պետական արտա-
քին պաշտպանութիւն և հովանաւորութիւն եկեղեցու համար
և դրա փոխարէն իրենց կողմից խոստանում էին օգտակար լի-
նել՝ ինչպէս և լինում էին իսկ ոչ թէ աստուածային, յաւի-
տենական և եկեղեցական, այլ զուտ պետական, մարդկային և
ժամանակաւոր շահերին:

Եկեղեցին, կամ աւելի ճիշտն ասած, հոգեւորականութիւնը
եկեղեցու գրօշակի տակ, իւր անձնական կատարական շահերի
համար միջամտում էր կուսակցութեանց, դասակարգերի կա-
տարի կռիւներին և պահում ոչ թէ արդարների՝ այլ յաճախ
հօգորների և իշխողների կողմը: Քրիստոսի հարսի աստուածային
դէմքը ծածկում էր նոր ստուերով, եկեղեցու անունից գոր-

նորդի և ոչ թէ քաշ դայ բոլորի քամակին: Եւ երբ նա առաջ-
նորդում է, ոչ թէ իւր ետեից պէտք է տանի շղթայակապ դե-
րիններին, այլ ազատ, սիրող զաւակների, բարեկամ աշակերտ-
ների: Ահագին դատակարգ, երկրի հազարաւոր և ընտիր կեանքի
բարձր խորհուրդն ըմբռնող մարդիկ լարում են իրենց բոլոր
ոյժերը, որպէս զի կարողանան առաջ տանել ժողովուրդն ու
նրա կեանքը, բարւոքել այն ամենալաւ ձևով. մտցնել նրա մէջ
ներքին ընդհանուր խաղաղութիւն և բարձրագոյն օրինականու-
թիւն: Բանալ երկրի բոլոր հոգևոր ոյժերը: Եւ չէ՞ որ դա բոլոր
կուսակցութեանց պատկանող մարդկանց ցանկութիւնն է: Այդ-
պիսի աշխատանքն ու պաշտօնավարութիւնը բերկրութեամբ
կընդունեն թէ հաւատացող և թէ չը հաւատացող մարդիկ»:

Այդ տեսակ գործունէութիւնը սկսելու համար հեղինակը
կոմբի սպառնալիքը՝ եկեղեցին պետութիւնից անջատելու մա-
տին երբէք վտանգաւոր չի համարում, այլ նոյն իսկ գտնում է
ցանկալի, ի հարկէ այդ անջատումն ընդունելով ոչ թէ չարա-
միտ, այլ խաղաղ բաժանումն և անկախ՝—ազատ ձեռքեր:
Եկեղեցու համար վախենալու բան չկայ. նրա ոյժը այդ կամ
այն նախարարի հովանաւորութեան մէջ չի կայանում. որով-
հետեւ միանգամայն արդարացի են Գամաղիէի խօսքերը առա-
քեալների մասին. —«Թողէք և հեռացէք այդ մարդկանցից,
որովհետեւ եթէ դրանց գործը մարդկային է, նա կը քանդուի
ու կը ոչնչանայ, իսկ եթէ Աստուածային, դուք նրան յաղթել՝
ոչնչացնել չէք կարող»:

—Բոլորովին այլ կարծիք յայտնեց նոյն խնդրի մասին ս.
Պիոս X Պապը, ինչպէս անցեալ անգամ առաջ էինք բերել
Սրարատում և անտեղի կերպով առաջ բերեց Փրիչի խօսքը
թէ՝—«Եթէ զիս հալածեցին և զձեզ հալածեցեն» . . . ո՛չ.
հոգևորականներին առհասարակ և մանաւանդ կաթոլիկ հոգևո-
րականներին երբէք նրա համար չեն հալածել, ինչու համար
որ Փրիչին հալածեցին և Պետրովի կարծիքը խիստ ուղիղ է և
արդարացի առհասարակ հոգևորականների վերաբերութեամբ,
որոնք իրենց շահերն յայտարարում են եկեղեցու շահեր և մո-
լորեցնելով ժողովրդին, շատ անգամ կուլ մղում Աւետարանի
հիմնական սկզբունքների դէմ. բայց այդ մասին կ'աշխատենք
խօսել աւելի ընդարձակօրէն մի ուրիշ անգամ: